

פניני חינוך מהפרשה

חינוך מהפרשה – האזינו תש"פ

התחלות חדשות כי התחלה היא סוג של התמודדות עם הלא נודע, יש שאצלם ההסתגלות קלה יותר ויש שההסתגלות תהיה אצלם קצת יותר מאתגרת.

נחשוב לעצמנו שאנו כהורים מתחילים עבודה חדשה, נכנסים לכולל חדש או לכל מסגרת חדשה, כיצד אנו מרגישים? האם אנו רגועים לחלוטין? או לפעמים מתקשים להירדם?

ילדינו – יותר צעירים מאיתנו, קצת יותר חששנים והססנים, למשל, לעלות כיתה מהווה אצלם שינוי. המעבר ממחנך למחנך, עשוי להשפיע על התלמיד. כשמדובר במעבר טוב – לדוגמה, ממחנך קשוח וקפדן למחנך מבין ונוח שהחינוך לא מש מפניו, כאן זהו שינוי קל, ואדרבה, מקובל ברצון. אך כשמדובר להיפך, זהו כבר שינוי לא קל שרוב התלמידים אולי יצליחו לעבור אותו, אך עם אורך רוח כמובן, ומנגד יהיו כאלו שיתקלו בקשיים.

אך יש שינויים גדולים יותר ממעבר מכיתה לכיתה: התחלה של מקום לימודים. מעבר מהגן לכיתה א', מתלמוד תורה לשיבה קטנה ומישיבה קטנה לשיבה גדולה. שינויים אלה עשויים להיות קשים יותר עבור הילד/הנער/הבחור - ואפילו האיש - שעוברים את השינוי. ובמקרים בודדים, השינוי פשוט לא מתבצע, הילד/נער/בחור/איש "קצת נתקעים" מבלי יכולת לחוש ולחוות את השינוי וההתקדמות. ורואים את עצמם כעומדים ודורכים במקומם. הבעיה היא שהם אמורים להתרגל לדפוס מערכת חדש, ראש ישיבה, משגיח, מגיד

שיעור, סדרים חדשים, סגנון למידה מאתגר יותר, שיעורים ארוכים וכיוצא בזה, וההתקדמות המיוחלת מהם והלאה. בדרך כלל, אחרי אלול או עד חנוכה, רוב ככל הבחורים מסתגלים באופן סביר.

אך אנו כהורים צריכים לגלות הבנה בסיסית להסתגלות החדשה, להתעניין ברמה בוגרת (לא מדי חונקת – מה שנקרא בשפת הסלנג "חופרת"), כי לפעמים יתר דאגה עלול להתפרש כאילו לא סומכים על הילד/הנער. דבר שיכול לערער אצלו את הבטחון העצמי.

גיל ההתבגרות (א')

ננסה במאמרנו זה לגעת במקצת האתגרים איתם מתמודדים ההורים ומחנכים עם נערים מתבגרים בראשית דרכם במסגרת לימודים חדשה (ישיבה וכדומה). נשתדל לדלות תובנות תפיסתיות ומעשיות היכולות להועיל לנו ולהם בגיל חשוב וקריטי זה, ונצטייד בכמה רעיונות כצידה לדרך.

ראשית דבר, כל הורה (אבא או אמא) צריך לדעת שעצם זה שהוא מפנה מזמנו על מנת לשמוע תובנות על הנושא, או משוחחים כהורים ביניהם על העניין, הרי הם כבר ראויים להערכה.

שנית, להאמין בעצמנו שאנו הורים טובים ויש לנו את היכולת לגדל את ילדינו בצורה הטובה והראויה ביותר. ואם הקב"ה העניק לנו ילדים, יחד עם זאת הוא נתן לנו את כל היכולת והכלים לגדל אותם נכון.

ומדוע חשוב לדעת זאת?

לא פעם קורה בשיחות עם הורים, שהתדר בשיחה הוא בלבול, ספקות, דילמות ולבטים כיצד לנהוג, ובקיצור - תחושה של חוסר בטחון עצמי מול גידול הילדים שחננם ה' יתברך.

בהחלט יש מצב שבו הורה רוצה לקבל כלים ועצות, וזה בסדר. אך הבסיס בקול הפנימי שלו כהורה צריך להיות 'אני הורה טוב, דואג, מסור, גם אם לפעמים אני טועה'.

מחשבה זו שייכת גם לרובד האמוני הבסיסי שלנו כלפי הילדים, וגם לרובד הפרקטי המעשי בתדרים שאנו מעבירים להם. ואכן, יש להם חיישנים מפותחים לזהות זאת.

מיומנויות ואתגרים

חשוב שנדע שהימים הראשונים והתקופה הראשונית בחייו של ילד/נער/בחור כשהוא מתחיל מסגרת חדשה, אלו ימים של הסתגלות והם משתנים מאחד לשני. יש כאלה שקשה להם עם

רגע אחד עבר עד שקלטה שבעצם תוך כדי מנוסה נשמט
התינוק מידה בלא שהרגישה!!! נציין רק כי בסופו של דבר,
לאחר מספר ימים טרופים שעברו עליה בדאגה עמוקה, נמצא
התינוק באחד הבתים, שם גידלוהו יהודים רחמנים ודאגו לכל
צרכיו.

ולענייננו, למדנו ממעשה זה יסוד בחינוך.

אפשר לחבק, לשמור, לעטוף, לאחוז חזק, לעשות גדולות
ונצורות, ולהפעיל סמכות, לתחום גבולות וליצור קוים אדומים
ועוד ועוד הגדרות כאלו ואחרות, אשר ברובן נכונות, בכדי לדאוג
לשלומו הגשמי והרוחני של הילד, אך צריך לדאוג להשים על לב
ולשמור כל הזמן שלא מתוך כל הכוונות הטובות האלו ח"ו...
נאבד את הילד!!!

צריך לשמור על הילד. לטפח אותו, לדאוג לו היטב, אך לשים
לב ולתת את הדעת שהוא נמצא איתנו.

ו'איתנו' - אין הכוונה במובן הפיזי בלבד. אלא יותר במובן
הערכי הפנימי והנפשי הוא מחובר אלינו.

וזה מה שנקרא - לחבק נכון!!! לא חיבוק דב...

לחבק ממקום של דאגה אמיתית לשלומי, ולא ממקום של
דאגה לשלומנו, שבו אנו מעוניינים שיתמלאו כל היעדים ואמות
המידה שהצבנו לילד בכדי לממש את שאיפתנו ורצוננו לראותו
מספק לנו את ה"סחורה" לה שאפנו ובה חשקנו כל חיינו. לא
ולא! רק שלומי וטובתו האמיתית של הילד צריכים לעמוד מול
עינינו!

אלא שהשאלה המתבקשת היא - כיצד עושים זאת?

כיצד מחבקים נכון?

כיצד עושים הכל, מפעילים סמכות, מציבים גבולות, במקום
הצורך ובמקום הנכון. ולא מאבדים תוך כדי כך את הילד
בדרך???

לחוות!

בכדי לענות על כך עלינו להיכנס כבר לערך השני בו פתחנו,
והוא הנקרא -

לחוות!!!

מהי חוויה, מהו מהותה ומה נחיצותה?!

נקדים דברים ששמעתי פעמים רבות ממחנכים בעלי הבנה
וניסיון ומטפלים בעלי שם בשדה החינוך העוסקים בתחום בני
הנעורים, אשר העידו לאחר שיחות וטיפול במאות בני נוער
מתמודדים שנאלצו לעבור ולנדוד ממסגרת לימודים אחת
לחברתה עד שנשארו לבסוף ללא מסגרת, וממילא כתוצאה
שיירה חלה אצלם ירידה רוחנית... שלאחר בדיקה פנימית באופי

נקודה מעשית פרקטית. חשוב מאוד שכל הורה, פעם אבא ופעם
אמא, או שניהם גם יחד, ימצאו זמן בכל יום לשוחח מעט עם
הבחור, בעיקר בכדי שישתף אותם במה שהוא חווה ומרגיש,
אפילו אם הוא מספר דברים רק על סדר היום בישיבה, בלי
אירועים חריגים, הדיבור המשותף יוצר חיבור גדול, תמיכה
רגשית, ובעיקר קשר ושייכות למקום הכי בטוח מבחינתו, שזה
הבית בו הוא גדל.

כמובן שהאתגרים הם רבים ומגוונים ותלויים בנפש הבחור לפי
אופן גדילתו, אופיו, תכונותיו ומידותיו, נתייחס לדברים באופן
כוללני בהמשך, אך תחילה ננסה לגעת בדבר מהותי ושורשי
ויסודי מאוד שלנו כהורים במבט מחשבתי ובאופן מעשי אשר
מייצר מצב של עמידה איתנה מול רוב האתגרים.

לחבק, לחוות, ולחבר

ישנם עניינים רבים אשר מהווים אבני יסוד וציוני דרך לבניין
החינוך באופן כולל, ולחינוך צעירי הצאן בפרט. אך ללא ספק יש
שלושה יסודות מרכזיים בבניית עולמו של ילד או של עלם צעיר
ומתבגר, ונקרא להם בשמותם, במילים פשוטות:

א. לחִבֵּק!

ב. לחִוֹת!

ג. לחַבֵּר!

ונבארם אחת לאחת.

לחבק!! אבל נכון!

נפתח במעשה שהיה בימים שלפני קום המדינה, בסמטאות
ירושלים, כידוע היו אלו זמנים בהם חיו היהודים בפחד גדול
מפני פורעים ערביים צמאי דם, שהפילו חיתתם על הישוב
היהודי בירושלים, ולעיתים היו נתונים תחת הפגזות שהיוו
סכנת חיים ממשית.

בתוך כל הקלחת המסוכנת הזו הוצרכה באחד הימים אחת
מנשות הרובע היהודי לנדוד מרחוב לרחוב עם חמשת זאטוטיה
הקטנים, כאשר תינוקה הקטן, שזה עתה נולד, מכוסה בשמיכה
מגולגלת והיא מחבקת ומאמצת אותו אל ליבה בחוזקה בכדי
להבטיח את שלומי, כך קפצה ממקום למקום, מבית לבית,
מחצר לחצר, מרחוב לרחוב, כדי להינצל מירי הצלפים ואבני
הפורעים.

לאחר כמה שעות של ריצה מתישה ומנוסה מבוהלת הגיעה
יחד עם ילדיה למקום מבטחים והתיישבה באחד המרתפים
ששימשו כמקלט לעת צרה, אלא שכאשר הניחה את השמיכה
המגולגלת ופתחה אותה גילתה לתדהמתה שאין תינוק!!!

אמיתיות הקושרות את נפש הילד או הנער אל אותו מקום שבו הוא גדל, אם זה ביתו או מקום הלימודים בו למד. נצרכים אנו לערך מוסף ויסוד נוסף, והוא –

החיבור, או ה-“לחבר”!!!

חיבור לעולם לא נוצר מאליו.

יסוד החיבור על פי רוב מגיע ממקום שבו מרגיש הילד, הנער או האדם, שמה שעושים עבורו אינו רק מחמת חיפוש תועלת עצמית של הצד השני ושיקולים רווחיים אישיים, אלא עליו לחוש כי הדבר נובע מתוך אכפתיות אמיתית ומעורבות ראויה לו ולמצבו.

וככל שנרבה בדברים אשר בהם יש הבעת דאגה אמיתית לתלמיד הרי שעל ידי כך יקשר הנער בנבכי ונימי נפשו אל רבותיו ואל המקום בו הוא לומד.

מדוע נעליך מאובקות? שאל המשגיח

שמעתי ממו"ר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל שסיפר שבהיותו בישיבה מד מה היא אכפתיות אמיתית ודאגה פְּנָה לתלמיד, מאותם דמויות מופת ששימשו אז:

“זכורני”, סיפר, “שפעם אחת גער בי המשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל. היה זה בערב שבת, כשנכנסתי לבית המדרש בנעלים מאובקות. רבי אבא ניגש אלי ושאל מדוע לא צחצחתי נעליים לכבוד שבת... על אף נימת הביקורת שהיתה בדבריו, בכל זאת אירוע זה קירב אותי אליו מאוד. שכן הרגשתי שההערה נבעה מכך שהוא דואג לי ואכפת לו ממני, והדבר עודד אותי מאוד להיקשר אליו בעבותות אהבה!!!”

דאגת האב האמיתית לבנו

לאחר שעמדנו על ערך החשיבות בשלושת היסודות החשובים הללו: לחבק, לחוות, ולחבר, נפנה לעסוק ברובד נוסף שלו שייכות רבה וקשר איתו, נצרך והכרחי, ביחסים שבין האב לבנו.

ונקדים שתחום זה הוא ארוך ורחב היקף, ואין בדברינו כאן אלא בכדי לגעת בזווית אחת מגי רבות.

בספר “אלופינו מסובלים” להג"ר אליהו פורת טהרני (עמ' 242) עסק בכמה נקודות, ונביאם לפני הקורא:

אהבת אמת לבנים – בלבבות נסתרים

“בדרך ישרה זו הלכו, למעשה, אבותינו הקדושים, וגם מזקנים נתבונן. לחזות בהליכות חייהם, כיצד הנהיגו את זרעם על פי דעת קונם? ומה הם כללי החכמה שבה אחזו - למען לא ייגעו לריק - בעמל בניהם:

נצא נא ונראה את דברי המדרש וזה לשונו:

המשפחה וסגנונה ואופן גידול הילדים בו נהגו הוריהם הוברר ללא ספק באחוזים גבוהים מאוד שבבתיים אלו לא שמו דגש על כך שבבית יהיו חוויות!!!

חוויות רגשיות! חוויות ערכיות משפחתיות! לבטא את קיום המצוות מתוך מקום של חוויה שתאהיב עליהם את הדבר ולא ממקום של לחץ וכפייה...

ברגע שילד/בחור – גדל במקום, יהיה אשר יהיה, בית, תלמוד תורה, בית ספר, ישיבה, או מסגרת לימודים כזו או אחרת, אשר בה שמים דגש על כך שיהיו לילדים חוויות, ממילא הדבר יוצר חיבור לאותו מקום.

ואז, גם כאשר יהיו כאלו שמתמודדים עם ניסיונות לא קלים ומצבים לא פשוטים, בכל אופן אם מסגרת הלימודים תהיה מקום שבו דואגים להעמיס חוויות, מטעניים את הילד במשא רוחני חווייתי, מתוך אהבה ושמחה, אזי גם עם כל הקושי ירגישו המתמודדים שהם אינם מסוגלים לעזוב או לנטוש את המקום בו הם נמצאים כעת, בכדי לא לאבד ולא להחמיץ את אותה חוויה!!!

ויתירה מכך, אף אם היו אי אלו נסיבות ואילוצים שטלטלו את הנער ובסופו של דבר הוא הוכרח מסיבות שונות לעזוב את הקן הרי שהעתיד הוכיח לבסוף שהוא חזר ושב אליו, כיון שאותם רשמים החקוקים בנפשו הוטבעו בו בעצמותו, ולמרות ההתמודדות הוא חש ומרגיש שיש מקום אחד עליו הוא בעצם לא יכול לוותר, וזהו המקום שבו טעם את החוויות שהפכו להיות חלק ממנו ממש.

להתרפק על העבר

אנשים רבים מתעוררים בגיל מתבגר, דולים זיכרונות מתקופת ילדותם, ומתרפקים באמצעותם על העבר. על פי רוב, הם מזכירים את אותן חוויות שהיו כרוכות בהנהגות מבית אבא בכל מיני מצבים, כך היה עושה אבא, כך היה דרכה של אמא, כך אמרו לי, כך חינו אותנו, וכן על זו הדרך...

אלו זיכרונות הנחקקות יותר מכל בלב האדם, ועלינו – כהורים – מוטלת המשימה להמתיקם, להנעים את החוויות ולהעצים אותם באופן שייזכרו – וניזכר אף אנו – לטובה, גם לאחר שנים רבות.

כאשר יבדוק כל אחד את הדברים בעצמו, יראה עד כמה אמת יש בהם.

לחברו

אלא שאף לאחר החיבוק הנצרך, אותו חיבוק אמיתי המכיל בתוכו את הגבולות הנכונים מחד ואת האהבה הפְּנָה מאידך, גם לאחר ההשקעה שלנו כהורים וכמלמדים ביצירת חוויות

אהבתו והטמינה עמוק עמוק לבל ירגיש בה. ולא עוד אלא שהיה מצערו בעבודות קשות ובמאמצים קשים, כדי שבנו יבנה את עצמו מתוך עמל ויגיעה.

דרך הנהגת הבורא עם האבות הקדושים

וכבוד מו"ר ראש ישיבת פוניבז' הגר"ד פוברסקי (יצ"ו) [זצ"ל] בשיחתו בפני תלמידי הישיבה, בפרשת קרח תשל"ח סיפר מעשה רב זה, והיה אומר שכך היא דרך הנהגה העליונה של הקב"ה כלפי האבות הקדושים. שהרי צא וראה, בכמה נסיונות קשים נוסה אברהם אבינו ע"ה, כמה צער רב סבל עקב שומרו את אמונתו, כמה עינוי הדין היה לו בצאתו מחרן ואור כשדים ואינו יודע לאן פניו מועדות. וכן בעקידה, גם כן כמה צער נצטער וכו' וכו'. וכי הקב"ה חפץ לייסרו בחנם? אלא ללמדך שרק על ידי זה יכול אברהם אבינו לבנות את עצמו, ובעמל נפשו יכון בידו לבנין עדי עד.

והגאון הצדיק, חסידא קדישא, הגאון רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל, ראב"ד דעיר מקנס, בארץ מרוקו, סיפר לנו, (וכן חזר על זה, בנו הגר"י שליט"א, בהספידא דידיה) כי מעולם לא הראה לבניו פנים שוחקות - פנים של רצון, אלא הטיל עליהם מוראו. וכמו כן מעולם לא נשקם ולא הראה להם סימני חיבה ורעות, כדרך ידידים בעלמא. כדי שלא ירגישו חיבתו ויבעטו ביראתו. וכמו כן סיפרו בניו ונכדיו, שמעולם לא שיבח אותם והיללם על ציוניהם בימי נעורם, אשר הביאו עמהם מבית ספרם, אף על פי שתעודתם היתה טובה מאוד, מפחדו שמא ירום לבם וירפו עצמם מהלימוד, ועמל התורה הקדושה. [ולהלך נציג את עמדתו של אחד מגדולי דורנו ביחס לעניינים אלו].

ובהמשך דבריו הביא כך :

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד היה אומר, שבשלושה דברים אדם נבחן ועומד בנסיון אם הוא איש חביב ויקר בעיני הקב"ה :

- א. בממונו - אם יעבירו על דעתו ועל דעת קונו.
- ב. באהבת בניו - אם אהבתם תגרום לעוות האמת והיגיון. ושוחד אהבתם יעוור עיני שכלו - לבלתי יוכיחם.
- ג. אהבת הכבוד - אם יש בכוחה לגרום לו לזלזל בזולתו, וחיפוש הנאה משבח וכבוד מבני אדם.

כי שלושת הדברים הללו, האדם אוהבם עד מאוד, וכמעט קט ילכד ברשת אהבתם, ויטה מדרך האמת עבור אהבתו אותם. והרי הם כשוחד פנימי, השוכן בליבו של אדם, והמכוונו אל אשר לבו יחפוץ. וממילא אין דבריו ותוכחת פיו וכן מעשיו, בנויים על אדני האמת והדעת. אלא אהבת בניו, או ממונו, או אהבת הכבוד והשבח והיקר מבני אדם הם המושלים בו, והם אשר יכוונו

אמרו: כשחלה רבי אליעזר בן הורקנוס וכו' קרא להורקנוס בנו ושימהו על צד ימינו, בכה ר' אליעזר ואמר: בני! עד היום הייתי מתנהג עמך ברוגז, ולא הסברתי לך פנים, כדי לכופך אותך ביראת קונך. ועתה בני הנני הולך בנועם ה' והדרו, בוא ואלמדך ארחות חיים".

מי לנו גדול מרבי אליעזר בן הורקנוס, שלא מצא דרך ישרה כדי לקיים מצות חינוך בנו כפי רצון ה' יתברך, אלא על ידי עצה נפלאה זו והיא: אהבת בנו המוסתרת עמוק בליבו, שלא הסביר לו פנים שוחקות, מלאות אהבה ורוך, כפי שהיה באמת ראוי לזה, כמדת אהבת אב לבנו. אלא פניו לבשו מעטה דק של "אבק" כעס ורוגז ולא סבר פנים - פני ידידות וחיבה. "כי ברוע פנים - ייטב לב".

ובאמת, זוהי האהבה האמיתית לַבֵּן - בחנכו אותו לחיי תורה - להיות בן נאמן לקב"ה. לזכותו לשם טוב מוכתר בכל המעלות שבעבורם נברא האדם.

ינשק את בנו בעודו ישן על מיטתו

אבל אם הדאגה כלפי בנו מתרכזת אך ורק לבריאות גופו ופרנסתו, הרי זה דואג לטפל ומניח את העיקר. והעיקר - היא חיי רוחו ואור נשמתו, החיה לעד, וכל חובתו כלפי בוראו - היא זו, לגדל זרע קודש הנאמן בבריתו - "ישראל אשר בך אתפאר". וכבר אמר שלמה בחכמתו: "חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר". ביאור דבריו: יש ואשר אב מניח מלייטר את בנו מחמת רחמנותו וחמלתו על בנו. והבן גדל ללא מוסר אב, והוא פֶּעֶר פרא ייוולד.

אך לפי מבט האמת: הוא - האב - שונאו וחפץ ברעתו, אם אינו מייסרו ומחנכו כראוי. כי הוליתו בדרך חטאים ר"ל, בהיותו מונע ממנו דברי מוסר וחכמת חיים. וכאן גילה האב דבר גדול: כי חס הוא על עצמו, לבלתי ראות צער בנו ודמעותיו מאשר חינכו של בנו.

אבל "האוהבו - שיחרו מוסר"! מייסרו בכל שחר - להיטיבו באחריתו. (עי' מלבי"ם).

ומצאתי כתוב בספר אחד: "האוהב את בנו הקטן, ומתוך אהבתו חפץ האב לנשקו, אל ינשקו בעודו ער, כדי שלא יגיס דעתו של הבן עליו, ויבוא להקל דעתו עם אביו. אלא ינשקהו בעודו ישן על מטתו - ואינו מרגיש בחום אהבת אביו אליו".

גילויי האהבה של הסבא מקלם לבנו

ומסופר על הסבא מקלם, שהיה לו בן יקר, משכיל ונבון, והאהבה שהיתה לו לבן הזה, היתה אהבה עזה עד מאוד, אך אף על פי כן, כל גילויי האהבה הגדולה כלפי בנו היתה שלא בפניו, אלא בקרב קרובי המשפחה וידידיו בלבד. אך בפניו הסתיר

גם אני לא זוכר שקיבלתי נשיקות מאבא שלי, אך ידעתי והרגשתי מאוד שאבא שלי אוהב אותי.

לפני פורים הוא בנה לי רעשן עשוי עץ, נפלא ביותר, ששימח את ליבי. ברור לי שהכנת הרעשן לקחה לו לפחות שעה של עבודה. ולמרות שכל דקה היתה חשובה לו, כיון שחס על זמנו ולא ביטל רגע אחד מתורה, מכל מקום ידע את חשיבות הדבר. כמו כן כשהיינו ברוסיה פעמים שהיה לוקח אותי לנהר והיה שוחה במים על הגב ועל הבטן בכדי להראות לי איך שוחים, והיה משמח אותי מאוד.

אבא (זצ"ל) היה עושה הרבה פעולות שהשקיע בהם מאמץ רב כדי שאני אראה שהוא עושה זאת בשבילי. לכן לא רק הנשיקה והחיבוק יוצרים את הקשר ומביעים ביטויי אהבה.

אהבה לילד, ולא לעצמך!!!

ועוד הוסיף מו"ר:

סיפר לי המשגיח, הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל, שלסבא מקלם זצ"ל היה בן שנולד לו אחרי הרבה שנים, ולא היה ניכר ונראה שהוא מראה לו סימני אהבה באמצעות חיבוק ונישוק, וכאשר נשאל על כך על ידי המשגיח, ענה לו: מה אתה חושב? שילדים כלפי הוריהם זה כמו פרה ועגל?

ושאלתי למו"ר:

האם לפי זה היום בזמננו בהנהגה עם ילדים צריך לנשק ולחבק עם גבולות?!

והשיב:

"יש כאן טעות מרכזית. הרבה אנשים מנשקים ומחבקים ועל ידי כך מביעים בעצם את הצורך של עצמם לחבק ולנשק, ונעשה הדבר כדי לספק את הרצון שלהם, ולא כדי להעניק באמת לילד או לאחר. צריך באמת לגלות חיבה ואהבה לילד אך צריך שזה יעשה מתוך מקום של רצון להיטיב עם הילד!!!

אך יחד עם זאת, עם הלטיפה, ילד גם צריך לקבל לפעמים סטירה!!! וגם אני בתור ילד קיבלתי סטירה מהמלמד שלי".

סיים.

חוויותיו של הגר"ד קוק שליט"א מבית אמו

כיון שאנו עוסקים בענין חיבור לבנים, וחוויות בתוך הבית היוצרות זאת, יש בנותן טעם לציין מה ששמעתי מהגאון הצדיק הרב דב הכהן קוק מטבריה שליט"א (שאמר במהלך ימי ה"שבעה" על אמו מרת שושנה ע"ה, בא' דר"ח אדר ב' תשע"ו):

"זכורני, שכאשר הייתי בחור בישיבת קול תורה, אמי ע"ה היתה מכינה לי תיק בכל פעם שהייתי מגיע לשבת בבית, ומניחה בתוכו כל מה שאני צריך למשך כל החודש, בגדים פנימיים

צעדיו בכל שעות היממה, והוא בבחינת "עבד עברי" האומר לאדונו - זה יצרו - אהבתי את אשתי ואת בני - לא אצא לחפשי.

דרכו של החפץ חיים בחינוך בניו

והיה רגיל לספר בנו של רבינו "החפץ חיים":

כי כך היה דרכו בקודש, ביחסו כלפי בניו, להוכיח אותם בדברי מוסר שהיו משוחים בשמן - כדרכו עם כל אדם. והיה מחבב את התורה והמצוות עלינו בכל נפשו ומאודו. אבל כשהיה רואה שבנו הִרְפָּה להשתובב, או אם היה רואה שהבן פגע במישהו - היה מכהו על לחיו.

ועוד סיפר בנו:

"בזכרוני, כשהייתי עלם כבן שש עשרה שנה, קָרָאָנִי פעם ביחידות והעירני בזה הלשון: "הלא אתה הולך ומתגדל. הגעת לפרק שצריך אני להזהירך, להתרחק מן ההרהורים ומכל דבר המביא לזה. כי הדבר מביא לידי מכשולים רבים", והזכיר לי מאמר חכמינו על "ונשמרת מכל דבר רע" - שלא ירהר ביום, שלא יבוא וכו'.

וסיים:

"אמנם, איני חפץ להאריך בזה, כי ריבוי דברים בזה גם כן מזיק".

והוסיף במתק לקחו ואמר:

והכלל כמו שכתב הרמב"ם: "כי אין הרהור מצוי אלא בלב פנוי מהתורה וצריך להשיא דעתו לתורה שהיא אילת אהבים" וכו'. עכ"ל.

האם נכונה הגישה הנ"ל גם בדורנו - ממרן הגר"י אדלשטיין

כל המובא עד כאן היה למראה עיניו של מו"ר מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל ושאלתי לחוות דעתו על כך, כאשר בעיקר הדברים מכוונים על ענין אופן ההנהגה בגילוי החיבה והאהבה שיש להראות כלפי ילדים. האם הדברים המובאים כאן שייכים בדורנו או שמא נכתבו לשעתם? שכן בזמננו המציאות מוכיחה שיש צורך להרבות להראות חיבה לילדים ולתלמידים בכל דרך אפשרית (ובחכמה כמובן...)?!

והשיבני מו"ר זצ"ל:

תחילה צריך לדעת שההנהגה לא השתנתה, אלא האנשים השתנו...

ודאי שצריך להראות סימני אהבה לילד, אך צריך גם לדעת את הגבול, בכדי שילד לא יהפך על ידי כך להיות אגואיסט (אנוכי - החושב על עצמו וטובתו בלבד).

והוסיף:

ובזה יהיה זוכה שירחמו עליו מן השמים, כדברי רז"ל (שבת קנא, ב) דכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים".

"ותרנות" אינה מידה חיזונית אלא תכונה פנימית הנובעת מן הלב... אפילו עוף השמים מרגיש את מידת הנתינה של המעניק לו מזון וכשזו באה ממקום של ותרנות אזי מחזיר הוא לו טובה תחת טובתו, ומעורר עליו רחמי שמים.

אכן הדברים מפעימים ממש כיצד יש קשר חזק ואמיץ בין ההרגשה הפנימית של האדם למה שהוא מקרין החוצה...

ואם בבעלי חיים כך, מה נאמר אנו כבני אדם, יהודים, חלק אלוה ממעל, בעלי בחירה, בעלי רגשות, שכל ודעת, עד כמה מחויבים אנו לקחת בחשבון שבנינו ותלמידינו מרגישים את הלב שלנו וכאשר יבואו ויעברו מתוך ליבנו תדרים של קירוב ואהבה אזי אותה תחושת קירוב תנצח מהמורות רבות.

כבוד וידידות

מִן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א, עוסק רבות בשיחותיו ובמאמריו עד כמה חשיבות יש ליתן לבחורים נערים וילדים כאחד, יחס של "כבוד וידידות".

למתבונן נראה שבשתי מילים אלו מונח יסוד גדול ומרכזי בתורת החינוך, בפרט בגיל ההתבגרות, בו הבוגר דורש יחס ראוי ומכבד.

וכאמור – הם יודעים, חשים ומרגישים מי מעניק להם יחס מכבד מתוך רגש עמוק ואמיתי של הערכה, ומי הוא אשר מתייחס רק מן השפה ולחוץ, אחד בפה ואחד בלב.

יצירת חיבור אמיתי

אפשר להאריך רבות על ענין יצירת החיבורים הפנימיים והאמיתיים של בני הנעורים אלינו – כהורים וכמחנכים. אך ננסה לגעת בשתי יסודות חשובים ביותר.

האחד נקרא – **חוויה**.

והשני נקרא – **אמון**.

המציאות מוכיחה שבכל מקום, בית, משפחה או מסגרת לימודים, שהשכילו האחראים לייצר חוויות טובות וחיוביות, אזי אלו יצרו חיבור בלתי רגיל של הנערים לאותו מקום. הדבר בא לידי ביטוי גם כאשר הם חוו במקביל קשיים ואפילו טלטלות, ואז תחושת החוויה החזיקה אותם שלא ייפלו או יעזבו את הקן. זו עובדה מוכחת, חוויות נחקקות בנפש ובתודעה ואף בזיכרון הרבה יותר מאשר אינפורמציה וחומרי לימוד. לדוגמה, בדרך הטבע, אפשר לזכור מספרים בין עשר לעשרים, אך מנגינות - אפשר לזכות למעלה מאלף! ומה? כיון שמנגינה היא חוויה, למרות שהיא מורכבת הרבה יותר.

וחולצות מגוהצות, והכל מסודר בסדר מופתי, לא החסירה פרט, והיתה מורידה דמעות כדי שאצליח, ומעודדת אותי לשוב מהר לשיבה להגות בתורה. וזה דבר שלא מש מזכרוני, כאשר דמותה הדגולה עומדת מול עיניי".

והוא שאמרנו, דווקא אותם פעולות ומעשים שנעשים בשבילנו באמת ממקום של דאגה לצרכינו ולהצלחתנו יוצרים את החיבור האמיתי שלנו עם אלו שגמלו זאת עמנו.

נמצינו למדים איפוא מהי חובתנו הגדולה והנשגבה להעניק לילדינו - תלמידינו כמה שיותר, בדברים שייצרו לנו חיבור אמיתי עמם, על מנת שיוכלו לגדול נכון ולקבל מאיתנו את המירב שאפשר לקבל מהורים ומלמדים.

כמוכן שכל האמור הוא רק אחר סייעתא דשמיא גדולה הנצרכת עבור כך, ובעניינים אלו כידוע צריך לא להפסיק להתפלל.

***

צריך לדעת לבצע הפרדה בין האינטרסים שלי כהורה, השם שלי, המעמד שלי, המשפחה בכללות ועוד, לבין הצורך האמיתי של הנער/הבחור. לא פעם נתקלים בבחורים שמרגישים לא כל כך טוב (בלשון המעטה) על כך שלא הצליחו לספק את הסחורה, הדבר אומר דרשני. ומחויב המציאות להתבונן בדברים לעומק ולהתחיל אט אט לייצר שינוי.

גם העופות מרגישים מי צר עין...

דבר נוסף שצריך לדעת שלבחורים יש חיישנים מפותחים, ומפותחים מאוד, להרגיש מי דואג להם באמת, ומי דואג לעצמו – דרכם.

המהרש"א (סוטה לח, ב) כותב דבר מדהים. לעופות יש את היכולת להבחין ולהרגיש מי האיש אשר נותן להם מזונות, ואם אדם צר עין יחלק להם זרעונים, הרי שהם יימנעו מלאכול אותם, וז"ל: אמנם העופות אינן בני דעת ושכל להכיר מי הוא צר עין ומי לא. אבל קאמר דהקב"ה המשביע לכל חי רצון, אינו מזמין המזון לעופות אצל ציידים צרי עין. ועוד פירש, דדרך הציידים להשליך חיטים ושעורים למקום אחד גם קודם הצידה, להרגיל העופות שם, אבל הציידים צרי העין ממעטים בזה גם בשעת צידה, ובוזה מכירים בו העופות שלא בא אלא לצוד אותם ומרחיקים עצמם מצידתו.

גם רבנו חיים פלאגיי (בספרו רוח חיים סי' תרה אות ב) כתב לגבי מנהג זריקת בני מעיהם של הכפרות בערב יום כיפור לעופות על הגגות או בחצרות, וז"ל: "וכן נהגו במי שהוא חולה ומבקש רחמים, שמשליכים מאכל לעופות בגנות, כדי לרחם על הבריות,

העולם, שהוא נותן משהו גדול לכל עם ישראל, ומי יודע כמה צרות נמנעות בגללו.

כמובן שעודף מחמאות בכיוון מסוים ועידוד רב מדי גם הוא עלול לחבל בהרגשת הסיפוק הטבעית של הילד וליצור חשדנות לגבי כוונותינו. על כן, אין לחזור פעמים רבות על האמירות הנ"ל, אלא לפזר פה ושם משפטים ברוח זו. בכל אופן, יצירת תחושת סיפוק מתוך הכרה בגודל המעשה של המצוה זה חלק אחד, בבניית ההרגשה החיובית.

מרצה נודע שאל פעם את קהל שומעיו: כשהייתם ילדים, מה גרם בביתכם שמחה, אור, חיוך? התשובות היו מעניינות ומרגשות. אחד סיפר, שבעת שאבא שלו היה נוטל אותו בלי"ג בעומר למירון ורוקד עמו בעת השמחה עם 'ניגוני מירון', היו אלו הרגעים השמחים של ילדותו. זו היתה ההזדמנות שלו לחוות את השמחה באמת. האחר דיבר על המאכלים הטעימים שהוגשו בבית בזמנים מיוחדים. עוד מישהו סיפר על המוזיקה שהיתה מושמעת בבית, על הטיולים, על ההווי המשפחתי, וכך הלאה. בעצם, כל אחד התחבר לחווייה שהפכה את הבית למקום שנעים להיות בו.

החומרים שמהם מורכבת השמחה הם: אהבה, כבוד, נוכחות הורית. כאשר ילד יודע שאבא ואמא שלו יודעים מה קורה אצלו, שהם מתרגזים על הדברים שמרגיזים אותו, ונעלבים יחד איתו, ושמחים מן הדברים שמשמחים אותו. ילד שיש לו גב, שיש לו הורים שהוא יודע שבאמת הוא סומך עליהם – ילד שחווה את הוריו כך, הוא ילד שחי בבית שנעים לו לשהות בתוכו. וכך בדיוק עלינו לדאוג שקיום המצוות יעשה מתוך שמחה וחוויה של נעימות, בלי לחץ ו"נערווים".

כדי להרגיל ילד לקיים מצוה – יש צורך לשדל אותו לקיימה. כדי שיאהב לקיים אותה – צריך לגרום לו לתחושה טובה ביחס אליה, לחזק בתוכו את ההרגשה החיונית של: 'אני טוב, ואני אוהב לקיים את המצוה הזו'.

ה' יזכנו לראות את כל בנינו זרע ברך ה'

לעשות "עסק" מהמצוות

אנו עומדים לקראת הימים הנוראים וחגי תשרי המשופעים במצוות. החינוך למצוות עשה מורכב משלושה חלקים: א. להרגיל את הילד לקיים את המצוה. ב. לדאוג לכך שהילד יתמיד מעצמו לקיים את המצוה, גם כשיצא מרשותנו ואינו לידינו. ג. לשים לב שהילד יאהב לקיים את המצוה. לא שהוא יתמיד בה מתוך תחושת הכרח ואין ברירה.

הקניית ההרגל עצמו היא הקלה יותר. ניתן לצוות על ילד להתפלל בבוקר, להורות לו ללכת ללמוד, לאלץ אותו לעזור בבית. אבל אם הפעולות הללו נעשות בחוסר רצון, מתוך מירמור, בהתנגדות פנימית - הרי אז בהכרח, כשיגדל הילד, יקרה אחד מן השניים: אפשרות אחת היא, שהילד ימשיך לקיים את המצוות מכוח ההרגל ומתוך פחד להפסיק ולשנות אורח חיים. במקרה טוב יותר – מתוך פחד ויראה להפר את רצון ה'. בכל אופן, קיום המצוות יעשה ללא שמחה. לא על כך ציוונו הקדוש ברוך הוא, שנתן לנו את המצוות על מנת שנקיימן בשמחה ובטוב לבב, כמוזכר בפרשת כי תבוא. וזה גם מבלי להתייחס לנזק הנפשי הנגרם בגלל צורת חיים כזו, של קיום מצוות תמידי ללא שמחה וסיפוק.

האפשרות האחרת היא, שההתנגדות הפנימית החזקה שלו תגבר על ההרגל, בסופו של דבר, והחינוך לא יצלת, גם לא חיצונית. תז"ל אמרו – "כתינוק הבורח מבית הספר". תינוק, בלשונם של חז"ל, הוא ילד. טבעו של ילד הוא לברוח מבית הספר, מהלימודים. הרמב"ם, בהקדמתו לפירוש המשנה, מזכיר שנותנים לילדים דברי מתיקה כדי למשוך אותם ללמוד התורה. מדוע נוקקים לכך? כי טבע הילד הוא להרגיש בעיקר את המוחשי. את הטעם, את ההנאה שבמשחק. לימוד התורה עדיין אינו מושך מספיק את ליבו, ועלינו לדאוג לכך שהוא יחוש את המתקנות, גם אם זו תבוא בדרך עקיפה.

עלינו לייצר אצלו תחושת סיפוק, אפילו מזערית, ומשם להעצים אותה. לאחר קיום המצוה אפשר לומר לו איזה דבר גדול הוא עשה. כמה נחת רוח הוא עשה לה' יתברך ששמח עכשיו בשמים עם המלאכים. להסביר לו שהוא נעשה שותף בקיום

מופץ לעילוי נשמות ישראל אשר אין מי שיזכיר וינציח שמותם

הארות והערות יתקבלו בברכה במייל זה

שבת שלום

מיכאל זכריהו